

dels Reis Catòlics, anés a parar a mans d'un home de bona voluntat, Josep Altimira, qui tingué durant les obres de restauració moments de bell encert. La declaració de Monument Nacional no trobà estat oficial fins l'any 1924, cinquanta anys després d'haver estat demanada.

L'Ajuntament ha fet en aquest edifici llargues obres de consolidació i d'adaptació, i ha procurat conservar sempre el caràcter de l'antiga residència ardiaca, completant els elements inacabats i llevant-li afegidures enlletgidores.

Forma el nucli principal de l'Arxiu Històric la documentació municipal segregada de la documentació moderna, útil encara a l'Administració, que ha romàs a la casa de la Ciutat. El punt de separació ha estat ficat generalment en el Decret de Nova Planta per a les sèries documentals que tenen una continuació, o en la transformació administrativa de l'època constitucional per a les sèries closes. Una part del fons documental de les escrivanes judicials que havia estat recondida llargs anys en mans particulars ha passat també a la Casa de l'Ardiaca, així com alguns arxius gremials (Serrallers, Sastres, Dauradors i altres), i documents dispersos de caràcter notarial. El pla inicial de recollir a l'Arxiu Històric tots els fons de documentació local, excepció feta dels eclesiàstics, està, doncs, en vies d'execució.

L'Oficina de Publicacions Històriques adscrita a l'Arxiu, prosseguí l'edició del *Manual de Novells Ardits* (iniciada l'any 1892). L'any 1919 aparegué el volum XVI, compreniu dels anys 1652-1658 d'aquesta crònica municipal; l'any 1922, fou publicat el volum XVII que arriba fins l'any 1667. Ambdós volums donen la transcripció fidel del text original, i estan dotats de nombrosos apèndixs i de un índex alfabètic molt complet.

L'any 1920 començà la mateixa Oficina la publicació d'un *Recull de Documents i Estudis*. El fascicle I agrupava tota l'obra històrica de l'Ajuntament de Barcelona; el fascicle II donava la reproducció d'una *Crònica del Racional de la Ciutat* (1334-1417), existent en un Ms. llatí de l'Arxiu Municipal que no havia pogut ésser gaire consultat fins ara; el fascicle III comprèn unes *Notes per a la història de la família comtal de Barcelona*, del Sr. F. Valls i Taberner.

L'any 1921, amb motiu de la celebració a Barcelona de la Primera Conferència General de Comunicacions i de Transports de la Societat de les Nacions, l'esmentada Oficina publicà una breu descripció de la Casa de la Ciutat de Barcelona, en la qual foren tingudes les reunions, text francès i anglès: *L'Hotel de Ville de Barcelone. Abregé historique. — The Barcelona Town Hall. Historic Summary* amb nombroses il·lustracions. Encara en 1922 aparegué en la *Gasetta Municipal de Barcelona* i en un tiratge apart una *Memòria de la formació i estat actual de la Biblioteca de l'Arxiu Històric de la Ciutat*.

Al costat de l'Arxiu fou iniciada una petita biblioteca auxiliar de Història local que ha rebut després diverses aportacions de singular interès. Senyalem principalment la col·lecció de llibres estrangers referents a la Península Ibèrica (uns sis mil volums), generós donatiu del Sr. Eduard Toda, i la col·lecció Massana d'obres d'Indumentària i Arts decoratives (uns cinc mil volums) que llegà a la ciutat el Sr. Agustí Massana. Altra secció així mateix important d'aquesta naixent Biblioteca és la que duu el nom d'Arxiu Bibliogràfic de Barcelona, on es recullen tots els impresos locals antics i moderns i especialment les publicacions periòdiques.

El llegat Massana, compren, ultra la *Biblioteca* altres dues fundacions: el *Premi Massana* que ha de convocar-se cada quatre anys per a premiar amb 20,000 ptes. una obra d'Història de la Indumentària o Iconografia de Catalunya, i l'*Escola d'Arts aplicades a la Indústria* que no ha estat encara inaugurada i que ha de tenir son estatge propi en la mateixa Casa de l'Ardiaca.

Les Fundacions Massana estan regides per un Patronat constituït, sota la presidència de l'Alcalde de Barcelona, per dos regidors de l'Ajuntament i els Presidents de quatre entitats culturals que actualment són l'Ateneu Barcelonès, la Junta de Museus, el Foment de les Arts Decoratives i l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (Secció Històrico-Arqueològica).

Així mateix radica ara a la Casa de l'Ardiaca el *Premi Martorell*, destinat als treballs d'Arqueologia d'Espanya, que es convoca cada cinc anys i que consta, com el Premi Massana, de 20,000 ptes.

L'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona

Els arxius eclesiàstics de la diòcesi de Tarragona, i molt particularment els de la capital, havien quedat, si no del tot destruïts, ben greument trossejats amb els trasbalsos i saqueigs dels quals foren víctima durant les guerres i les múltiples revoltes dels temps pretèrits; i, encara, les engrunes documentals salvades d'aquelles devastacions foren últimament dispersades o confusament arreo-

nades amb ocasió de l'arbitrària presa feta per l'Estat en la segona meitat del segle XIX. De llavors ençà, la documentació antiga dels nostres arxius eclesiàstics, llevat de raríssimes excepcions, romaní bo i oblidada en les pregoneses d'una desordenada instal·lació. Aquesta fou la causa per la qual l'eminentíssim cardenal-arquebisbe Dr. Francesc Vidal i Barraquer va determinar la creació d'un arxiu històric on fossin dipositats, en bon ordre i convenient endreç, tots els antics fons documentals de les diferents administracions eclesiàstiques de la diòcesi tarragonina, per tal de conservar-los millor i facilitar-ne l'estudi. Per això, en la jornada del 9 de febrer de 1920, va disposar que s'habilités provisionalment una vasta habitació de la planta baixa del mateix palau arquebisbal i, seguidament donà les ordres oportunes perquè s'hi fessin les reparacions convenients i s'hi obressin els mobles necessaris. Així que el local escollit estigué en bones condicions, hi fou importada tota la documentació antiga dels arxius de la Cúria eclesiàstica i de la Secretaria de Cambra, i, ultra això, tots els papers vells que una recerca, tan pacient com ben afortunada, pogué trobar escampats en diferents llocs de la mateixa ciutat.

Amb els referits materials, doncs, es va començar a bastir el nostre Arxiu Històric Arxidiocesà, en el qual hom va reconstituïnt tots i cada un dels antics arxius eclesiàstics de la diòcesi, tan completament com ho permet la documentació recuperada. Actualment els arxius reconstituïts són els següents:

ARXIU DE LA PROVÍNCIA ECLESIASTICA. — Abans aquest arxiu es trobava instal·lat en la casa vulgarment dita *dels Concilis*, propera a l'antic Castell del Patriarca i a l'actual Hospici dels Minyons Orfens, de la qual fou tret diverses vegades per tal de salvar-lo en circumstàncies revoltoses. De resultes de l'últim trasbals, efectuat a la meitat de la passada centúria, esdevingué greument mutilat, i àdhuc en els nostres dies romaní escampat en diferents dipòsits: una part d'ell havia anat a parar al convent de l'Ensenyança, d'on l'arquebisbe Costa i Borràs la transportà al palau arquebisbal en ocasió de preparar la seva obra sobre els Concilis provincials; una altra fracció havia fet cap al Seminari; i una tercera part es trobava barrejada amb els papers vells de la Cúria eclesiàstica. Per això l'obra esmentada de Costa i Borràs resulta deficient, com ho demostra, entre altres coses, el fet que ens negui l'existència del concili celebrat a Barcelona l'any 1636-1637, l'original procés del qual avui integra la memorable sèrie dels processos autèntics.

L'actual recull ha permès reconstituïr l'arxiu de la Província en la forma següent: 1.ª secció: Concilis provincials; integrada per una sèrie de quaranta sis processos originals de les assemblees eclesiàstiques celebrades en la Província tarragonina, el més antic dels quals és el de l'any 1366, i el més modern el de 1757. Aquesta sèrie encara hi és completada per una transcripció coetània del procés del concili reunit, en 1261 «pro negotio tartarorum», i encara per diversos borradors de processos d'altres diferents assemblees eclesiàstiques, els quals permeten emplenar altres tants buits d'aquella col·lecció autèntica. Una altra sèrie integral d'aquella mateixa secció és la de les Constitucions provincials, composta de tres còdexs tretzencentistes de la col·lecció ordenada pel patriarca-administrador de l'Església tarragonina, Joan d'Aragó, i de totes les altres col·leccions estampades per ordre dels arquebisbes en temps posteriors. Encara, la referida secció, conté, amb altres sèries de còdexs, els documents referents al subsidi, la dècima i els altres tributs que els concilis taxaven sobre els béns eclesiàstics de la Província. — 2.ª secció: Corts catalanes; la qual comprèn la sèrie, per bé que molt fraccionària, dels processos originals, dels quals únicament es conserva sencer el de les corts de 1705; i també la sèrie, incompleta, de les edicions impreses de les Constitucions de Catalunya, de la qual formen part la incunable de l'any 1495 i la editada modernament (en 1909) pel Col·legi d'Advocats de Barcelona. Ultra les referides seccions essencials, hi ha encara en l'arxiu de la Província, altres dues seccions complementàries: 1.ª, referent als concilis generals de l'Església catòlica, els documents més notables de la qual són unes interessantíssimes notes vindicatives del papa Benet XIII i de l'arquebisbe de Tarragona Pere de Sagarriga contra les acusacions presentades en el conciliàbul de Pisa; 2.ª, referent als sínodes diocesans de Tarragona i de les altres diòcesis de Catalunya, la qual és integrada amb les respectives sèries de constitucions sinodals.

ARXIU DE LA MITRA. — Una bona part de l'antic arxiu arquebisbal fou cremat, en 1375, a causa de les bregues entre el rei Pere *el Cerimoniós* i l'arquebisbe Pere de Clasquerí, ambdós pretendents a la jurisdicció senyorial de la ciutat i camp de Tarragona; però la principal destrucció fou causada per la guerra de la Independència, que enderrocà totalment el palau de l'arquebisbe.

Dels documents recollits fins al present resulta aquesta reconstituïció: 1.ª secció: Jurisdicció espiritual; la qual abasta una sèrie de butlles de nomenaments, títols, gràcies i privilegis apostòlics concedits als arquebisbes, d'entre les quals és notable la butlla original del papa Urbà II, calen-

dada al primer de juliol de l'any 1091, amb la qual concedeix l'ús del pal·li al bisbe de Vich Berenguer de Rosanes, llavors nomenat arquebisbe de Tarragona en premi als treballs per ell realitzats en la iniciada restauració de la metròpolis catalana. També conté una altra sèrie, per dissort molt incompleta, dels registres de visites pastorals, dels quals és molt interessant el referent a la santa visita de 1449-1450. — 2.ª secció: Jurisdicció temporal; la qual és integrada per les sèries de títols de propietat, llibres d'actes de possessió, capbreus, llevadors de comptes, registres de pensions, etcètera, i de la qual són dignes de particular esment, de primer, un cartoral dels segles XIII-XIV; després el cèlebre *Llibre de la Corretja*, el qual és una col·lecció legalitzada de tots els títols senyorialis que l'arquebisbe tenia sobre la ciutat i camp de Tarragona; i en tercer lloc els documents referents a la importació i antiga administració de les aigües de la ciutat.

ARXIU DEL VICARIAT I OFICIALAT ECLESIASTIC. — També aquest arxiu sofrí una mala sort semblant a la dels anteriors i, com aquells, romaní escampat. L'actual reconstitució abasta: 1.ª secció: la qual és referent a la part governativa, i es compon principalment de la nombrosa sèrie de registres *negotiorum* des de l'any 1303, amb sèries especials de registres de col·lacions i possessions de beneficis des del segle XVII; 2.ª secció: corresponent a la part judicial, de la qual formen part una extensa sèrie de carteres que contenen les diferents causes i apel·lacions portades al tribunal diocesà i metropolità des de la quinzena centúria.

ARXIU NOTARIAL DE TARRAGONA. — L'escrivania comuna de la ciutat, al segle XVII, encara es trobava instal·lada a la part baixa del Castell del Patriarca, al costat de les oficines del Vicariat eclesiàstic; i els documents recollits fins ara es trobaven barrejats amb els d'aquell arxiu. Comprèn els protocols notariais de la ciutat des de la meitat del segle XIII fins a l'últim terç de la setzena centúria, amb sèries especials de llibres d'èpoques, censals, inventaris, procures i testaments des del segle XV endavant.

ARXIU DEL SEMINARI TRIDENTÍ. — És el que resulta més complet de tots els reconstituïts, especialment en les seccions de dotàlia, privilegis i administració. Són remarcablement interessants les decoradíssimes butlles del papa Pius V (12 de març 1569) i Gregori XIII (5 de desembre 1574), en virtut de les quals els referits papes apliquen, respectivament, les rendes del monestir d'Escornalbou i les de les rectories de Vilafortuny i Barenys al novell Seminari; i també mereix especial menció el llibre de gràcies i privilegis, escrit en 1591 i esplèndidament decorat amb els retrats de Sant Pius V i el cardenal Cervantes de Gaeta, i amb les estampes de Sant Pere, Sant Pau i Santa Tecla, artísticament dibuixats a la ploma per un autor notable, el nom del qual no coneixem.

ARXIU DE LA UNIVERSITAT LITERÀRIA I REIAL ESTUDI. — Unicament conté un llibre d'actes dels anys 1673-1689, un altre d'èpoques de 1596-1605, un altre de matrícules del primer terç del segle XIX, i diversos documents esporàdics referents a la mentada institució escolar. Hi ha, però, dos còdexs del segle XVII, en els quals foren transcrits, en forma autoritzada, totes les actes i resolucions preses pels administradors des de l'inici de la Universitat, juntament amb els documents d'institució; i encara posteriorment hi foren continuades les modernes ordinacions i reformes literàries d'aquell privilegiat Estudi.

ARXIU DE CONFRARIES I GREMIS DE LA CIUTAT. — Entre els papers ingressats al novell Arxiu Històric n'hi ha que palesament procedeixen dels arxius d'antics gremis i confraries, i per això se'ls ha assenyalat un dipòsit particular malgrat la documentació sigui excessivament reduïda. Per ara hi figuren els de l'Escola de Crist, Col·legi de Sant Lluc (procuradors), Gremi de Sant Llorenç (pagesos), Gremi de Sant Pere (pescadors) i Gremi dels sastres.

ARXIU PARROQUIALS. — Així que foren ordenats els fons documentals dels quals hem fet la relació anterior, es procedí a la investigació dels arxius parroquials de la diòcesi, i en conseqüència fou retirada d'aquells la documentació antiga (anterior a l'any 1750), no utilitzable en l'actual administració; i aquella fou instal·lada en l'Arxiu Històric per ordre alfabètic de parròquies, de manera que cada una hi té el seu arxiu especial. La nova instal·lació ha permès distintes vegades de poder reintegrar a l'arxiu propi documents que, per causes ignorades, havien anat a parar a llocs estranys, com també ha facilitat la reconstitució de l'arxiu d'aquelles antigues parròquies extingides la documentació de les quals havia estat dipositada en alguna rectoria del veïnat; i encara s'hi ha pogut crear els arxius de les antigues esglésies sufragànies, modernament erigides en parroquials, quan la condició dels fons documentals de la parròquia matriu ha permès una fàcil excardinació dels documents propis d'aquelles ex-filials.

Una vegada localitzat en son dipòsit corresponent cada un dels arxius parroquials, s'hi han destriat els seus diferents nuclis documentals, i a base de llur condició hi han estat ordenats. Per

regla general tots els arxius de referència es componen de l'arxiu essencialment parroquial i de l'arxiu notarial de la respectiva rectoria. En determinades parròquies, però, s'hi trobava barrejat també l'arxiu d'una comunitat de preveres, i en algunes altres romanien fragments de l'arxiu municipal. La pauta seguida en la classificació dels arxius essencialment parroquials ha estat aquesta: 1.ª secció: Església; la qual és integrada per tots els documents referents a l'erecció de la respectiva parròquia, als seus privilegis, dotalia i administració, i aquells ordenats en les sèries que exigeix cada fons documental. 2.ª secció: Institucions parroquials; composta de tota la documentació referent a causes pies, cementiri, confraries, ermitatges, hospitals, etc. 3.ª secció: Registres parroquials; amb les sèries corresponents de llibres de baptismes, de confirmacions, de compliment pasqual, d'esposalles i d'òbits. És notable aquesta secció, en algunes parròquies, per l'existència d'obituaris des de l'any 1389, de llistes de compliment pasqual des d'aquella mateixa centúria, i de llibres de baptismes del segle XV, per bé que generalment, els referits registres sacramentals no comencen fins a la segona meitat de la setzena centúria. — L'arxiu notarial de la parròquia es redueix a la sèrie de protocols de variades escriptures, amb sèries especials de capítols matrimonials i testaments. En algunes parròquies és notable que els referits manuals notarials comencen l'any 1229, com succeeix a Alcover i Ciurana; així com en altres parròquies són dignes d'especial menció els formularis notarials dels segles XIII i XIV. — L'arxiu de la Comunitat de Preveres hi és ordenat en seccions referents a fundacions, dotalties i administració. — Els arxius municipals ingressats fins ara, no donen lloc a una classificació especial, car, exceptats els llibres de la cort del batlle, la documentació és molt reduïda. — Cal notar, finalment, que en els referits arxius parroquials s'hi han afegit dues seccions complementàries (una de gràfics i una altra de bibliografia local), les quals, però, en els d'algunes parròquies, solament són iniciades. Així mateix citem a advertir que el dipòsit d'arxius parroquials de referència es troba encara en formació, car manca fer-hi l'ingrés d'alguns arxius tan interessants com els de Montblanc, Reus, Valls i alguna altra parròquia.

ARXIU MONACALS. — Barrejada amb la documentació dels diferents arxius ingressats hi havia una porció de papers, quaderns, llibres, etc., que evidentment havien format part d'arxius monacals. D'aquells, doncs, s'ha format un dipòsit especial, i, pacientment ordenats, han permès la quasi total reconstitució de l'arxiu dels Trinitaris de Tarragona (1576-1835) i del dels Dominicans de Sant Magí de la Brufaganya (1604-1835); i dels restants documents escadussers s'han format els reduïts fons de la Casa de la Missió de Reus, dels Carmelitans i Dominicans de Tarragona, de la Cartoixa de Scala Dei, del monestir de Poblet i del de Santes Creus.

ARXIU PARTICULARS. — En assabentar-se de la creació de l'Arxiu Històric Arxidiocesà, alguns benemèrits protectors de l'obra varen cedir-li generosament col·leccions de documents d'un relatiu valor històric, els quals, per tal com són de procedència particular, han estat dipositats en el fons especial de la dita denominació. Un dels notables és el que conté els protocols i epistolari del cèlebre publicista catòlic, Joaquim Roca i Cornet; i no és menys digne d'esment una col·lecció semblant del qui fou bisbe d'Urgell, Josep Caixal i Estradé.

BIBLIOTECA. — Així que es va projectar la creació de l'Arxiu Històric es va pensar de seguida en la necessitat de complementar-lo amb una indispensable biblioteca consultiva, la major part de la qual s'ha anat formant d'ofrenes particulars. Conté les següents seccions: 1.ª *Manuscrits*; dels quals mereixen ésser anotat el *Breviarium Medicine*, de Constantí l'Africà, amb glosses de Guerau (segle XIV), i l'*Arxiepiscopologi de l'Església tarragonina*, escrit per Marian Mari, comensal de la Seu (segle XVIII). — 2.ª *Incunables*; entre els quals és notable el *Commentum in Aristotelis polithicorum libros*, de Sant Tomàs, estampat a Barcelona, en 1478, pels alemanys Pere Brun i Nicolau Spindeler. — 3.ª Llibres litúrgics; en la qual hi ha el *Breviarium secundum consuetudinem Ecclesie Tarragonensis*, imprès a Tarragona per Joan Rosembach en 1498 (?), i el *Missale secundum laudabilem consuetudinem Tarraconensis Ecclesie*, estampat en 1550. — 4.ª Biblioteca tarragonina d'obres impreses a la diòcesi de Tarragona i llibres d'autors del referit arquebisbat. — 5.ª Biblioteca comú de caràcter històric.

Finalment, l'especificada llibreria i els nuclis documentals de la relació anterior estan ordenadament instal·lats en novells armaris de doble cara, aïllats de les parets, a la part baixa dels quals hi ha una sèrie de calaixos on són tancats els pergamins corresponents als arxius localitzats en els prestatges superiors dels mateixos armaris. — SANÇ CAPDEVILA, Pvre.